

Het jaar 2016 verslagen: onderzoek jaarverslagen

Ruud G.A. Vergoossen

Voor u ligt *Het jaar 2016 verslagen: onderzoek jaarverslagen*, waarin verslag wordt gedaan van empirisch onderzoek naar de praktijk van de jaarverslaggeving. Het is de tweeëntwintigste uitgave van de reeks *Het jaar xxxx verslagen*.

De onderwerpen in *Het jaar 2016 verslagen* zijn wederom gekozen op grond van hun actualiteit. De auteurs zijn echter vrij geweest om aan de uitwerking een eigen invulling te geven, waardoor zij hun stempel op de artikelen hebben gedrukt.

Het eerste artikel is geschreven door Arjan Brouwer, Martin Hoogendoorn en Jildit van Brenkelen. Zij behandelen daarin onder meer de toepassing van een nieuw actuelewaardebegrip, dat wil zeggen de actuele kostprijs die in de plaats is gekomen van de vervangingswaarde. De actuele kostprijs is gelijk aan de actuele inkoopprijs of de actuele vervaardigingsprijs van een actief onder aftrek van de cumulatieve afschrijvingen. In tegenstelling tot de vervangingswaarde betreft het dus de actuele kostprijs van het actief zelf en niet die van een vervangend actief. Als gevolg van een wetswijziging kunnen ondernemingen die hun jaarrekening opstellen op basis van de Nederlandse wetgeving de materiële vaste activa met ingang van boekjaar 2016 niet meer waarderen tegen vervangingswaarde. Brouwer, Hoogendoorn en Van Brenkelen constateren dat veel van de door hen in het onderzoek betrokken ondernemingen hebben geworsteld met de praktische invulling van het begrip actuele kostprijs en dat zij mede daarom zijn overgegaan op waardering tegen historische kostprijs, onder gebruikmaking van de mogelijkheid om de laatste vervangingswaarde te hanteren als veronderstelde historische kostprijs. Het blijkt dat de cijfermatige effecten van die wijziging in vrijwel alle gevallen niet significant zijn.

Het tweede artikel van Jan Backhuijs, Kees Camfferman en Louise Oudshoorn heeft als thema het *other comprehensive income* (OCI) in de jaarrekening van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Onder IFRS worden sommige baten en lasten buiten de winst-en-verliesrekening gepresenteerd onder OCI. In het onderzoek van Backhuijs, Camfferman en Oudshoorn komt naar voren dat OCI-posten relatief omvangrijk kunnen zijn en daarmee de grootte van het eigen ver-

mogen belangrijk kunnen beïnvloeden. Zij beschouwen de samenhang tussen de presentatie van OCI in de jaarrekening en het overzicht van mutaties in het eigen vermogen en stellen vast dat die samenhang niet altijd duidelijk tot uitdrukking komt in de jaarverslaggeving. Dit wordt mogelijk veroorzaakt doordat ondernemingen verschillen in de mate waarin zij het nog enigszins omstreden OCI-begrip aanvaard hebben als een wezenlijk onderdeel van de jaarrekening. In het artikel doen de auteurs aanbevelingen om de presentatie van OCI-posten te verbeteren.

Het onderwerp goodwill in een jaarrekening gebaseerd op de Nederlandse wet- en regelgeving wordt in het derde artikel behandeld door Dick van Offeren, Gerard van Santen en Laura Dikker. De wetgeving is voor wat betreft de goodwillverwerking gewijzigd. Goodwill kan met ingang van boekjaar 2016 niet meer direct ten laste van het eigen vermogen of in één keer ten laste van het resultaat worden gebracht, maar kan alleen nog worden geactiveerd en vervolgens afgeschreven naar gelang de verwachte gebruiksduur. Uit het onderzoek blijkt dat goodwill een relevante post is in de jaarrekening, zowel gerelateerd aan balansposten als aan posten van de winst-en-verliesrekening. Van Offeren, Van Santen en Dikker stellen vast dat de afschrijvingstermijn van goodwill varieert van vijf tot twintig jaar en dat vaak meer dan één afschrijvingstermijn of een maximale afschrijvingstermijn wordt genoemd. In hun ogen zou het wenselijk zijn als in de toelichting aanvullende informatie over de schatting van de afschrijvingstermijn(en) wordt opgenomen. Ondernemingen die vanwege de wetswijziging een stelselwijziging hebben moeten doorvoeren, hebben ervoor gekozen die prospectief vanaf 1 januari 2016 te verwerken. Het voordeel van de praktische eenvoud zal naar verwachting leidend zijn geweest voor die keuze.

Coen Arnold en Jay Tahtah kijken vooruit. Zij schrijven in het vierde artikel over de invloed van IFRS 16, de nieuwe internationale standaard over leasing die met ingang van boekjaar 2019 van kracht wordt. IFRS 16 zal vooral de jaarrekening van leasees beïnvloeden, omdat voor hen het onderscheid tussen financiële en operationele leasecontracten komt te vervallen. In het onderzoek is nagegaan wat de verwachte gevolgen van

de gewijzigde regelgeving zijn voor de jaarrekening 2016 van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen, als ware IFRS 16 reeds bij het opstellen van die jaarrekening toegepast. Arnold en Tahtah concluderen dat in de jaarrekening van lessees het belangrijkste effect van de toepassing van IFRS 16 naar verwachting is dat de in de balans opgenomen verplichtingen fors zullen toenemen en dat daarnaast de verwerking van de gebruiksrechten aan de actiefzijde van de balans tot balansverlenging zal leiden. Het effect op het eigen vermogen is daardoor – per saldo – beperkt. Daarnaast concluderen de auteurs dat de toepassing van IFRS 16 de winst-en-verliesrekening aanmerkelijk kan beïnvloeden. De jaarlijks onder IAS 17 in de winst-en-verliesrekening verwerkte operationele leasekosten worden onder IFRS 16 vervangen door een afschrijvings- en financieringslast, met als gevolg dat de winst voor rente-, belasting- en afschrijvingslasten (EBITDA) fors kan toenemen.

Het vijfde artikel is geschreven door Cees van Geffen en Bart Kamp en heeft als onderwerp de enkelvoudige jaarrekening van organisaties van openbaar belang (OOB's). De vrijstellingen die de Nederlandse wetgeving biedt, zijn met ingang van boekjaar 2016 komen te vervallen voor OOB's. Dit was voor Van Geffen en Kamp aanleiding om nader te kijken naar de enkelvoudige jaarrekening van OOB's waar geen verkorting van de winst-en-verliesrekening meer is toegestaan. In de praktijk lijkt dit echter slechts beperkt aanvullende informatie op te leveren. Daarnaast hebben zij de waarderingsgrondslagen van deelnemingen bezien. Daarbij blijkt dat toepassing van de combinatie waarbij de op IFRS gebaseerde geconsolideerde jaarrekening wordt gecombineerd met een enkelvoudige jaarrekening gebaseerd op Titel 9 BW 2 met waarderingsgrondslagen gehanteerd in de geconsolideerde jaarrekening, veruit het meest voorkomt. Ondanks dat zowel waardering tegen nettovermogenswaarde als volgens de *equity method* voorkomt, zijn het eigen vermogen en het nettoresultaat volgens de enkelvoudige jaarrekening steeds gelijk aan het eigen vermogen en nettoresultaat volgens de geconsolideerde jaarrekening.

In het zesde artikel presenteren Wilfred Kevelam, Ralph ter Hoeven en Tristan Brouwer de resultaten van een onderzoek naar de kwaliteit van de informatie over accountantshonoraria in de jaarrekening van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Het blijkt dat de informatieverschaffing over het algemeen vrij knoep is. Veel ondernemingen presenteren wel een uitsplitsing van de accountantshonoraria in die voor controlewerkzaamheden en niet-controlewerkzaamheden, maar een nadere toelichting op de gehanteerde toerekeningsmethodiek of de ontwikkeling in de hoogte en samenstelling ontbreekt vaak. Kevelam, Ter Hoeven en

Brouwer constateren dat het aandeel van honoraria voor controlewerkzaamheden in de totale accountantshonoraria in de periode 2012-2016 sterk is gestegen ten opzichte van honoraria voor niet-controlewerkzaamheden. Dit verhoogt de gepercipieerde onafhankelijkheid van de controlerend accountant. Zij laten ook zien dat de gevolgen van accountantkantoorroulaties voor de hoogte van accountantshonoraria niet eenduidig zijn: bij AEX-ondernemingen gaan kantoorroulaties gepaard met een aanzienlijke daling van de accountantshonoraria, terwijl dit effect niet zichtbaar is bij AMX- en AScX-ondernemingen.

Het zevende artikel is van de hand van Job Huttenhuis en Ralph ter Hoeven en gaat over de gevolgen voor Europese banken van de invoering van IFRS 9 over financiële instrumenten die met ingang van boekjaar 2018 van kracht wordt. Daartoe hebben zij van Europese banken de jaarrekening 2016 en de halfjaarrekening over de eerste helft van 2017 onderzocht, waarin op basis van IAS 8 informatie moet worden opgenomen over de verwachte impact van IFRS 9. Huttenhuis en Ter Hoeven stellen vast dat in de onderzochte jaarrekeningen in beperkte mate kwantitatieve informatie is opgenomen over het effect van IFRS 9 op de classificatie van financiële activa, de hoogte van voorzieningen alsmede het bankkapitaal. De verstrekte informatie laat zien dat IFRS 9 naar verwachting leidt tot een toename van de voorzieningen, hetgeen in lijn is met de verwachting als van een *incurred loss*-model wordt overgestapt op een *expected loss*-model. In de onderzochte halfjaarrekeningen is door meer banken concrete informatie over de impact van IFRS 9 opgenomen dan in de onderzochte jaarrekeningen. In de halfjaarrekeningen wordt de impact van IFRS 9 op het bankkapitaal vaker gekwantificeerd dan de impact op de voorzieningen.

Ernst-Jan Jungheim en Lianne Suurland zijn de auteurs van het achtste en laatste artikel dat handelt over de jaarverslaggeving van woningcorporaties. In dit artikel wordt verslag gedaan van de resultaten van een onderzoek naar de wijze waarop woningcorporaties de wijzigingen in de Woningwet, de daarmee samenhangende regelgeving en RJ 645 inzake toegelaten instellingen volkshuisvesting, hebben verwerkt en toegelicht in de jaarrekening 2016. De auteurs richten zich op de gevolgen van de verplichte waardering van het vastgoed in exploitatie tegen marktwaarde. In hun onderzoek komt naar voren dat de overgang naar waardering tegen marktwaarde heeft geleid tot een omvangrijke stijging van het eigen vermogen en het resultaat van woningcorporaties. Jungheim en Suurland vinden dat woningcorporaties de informatieverschaffing over marktwaarde kunnen verbeteren. Overigens constateren zij dat woningcorporaties verschillend zijn omgegaan met de verwerking van en toelichting op de bedrijfswaarde en

de belastinglatenties, hetgeen de vergelijkbaarheid tussen woningcorporaties niet ten goede komt.

Ik sluit af met een woord van dank aan de auteurs voor hun inspanningen, mede namens de andere leden van de redactie Kees Camfferman, Chris Knoops en Andries Smeding. Ik hoop dat *Het jaar 2016 verslagen* een bijdrage levert aan de voortgaande verbetering van de jaarverslaggeving in Nederland en aan de kennis over

de theorie, de regelgeving en de praktijk omtrent de in het onderzoek betrokken verslaggevingsonderwerpen. De auteurs hebben hun artikel op persoonlijke titel geschreven. De redactie houdt zich uiteraard aanbevolen voor suggesties en opmerkingen naar aanleiding van dit bijzondere nummer van het MAB.

Ruud G.A. Vergoossen, voorzitter redactie *Het jaar 2016 verslagen* ■

Prof. dr. R.G.A. Vergoossen RA is als hoogleraar Externe Verslaggeving en directeur van het Center for Financial Reporting & Tax verbonden aan Nyenrode Business Universiteit. Hij is daarnaast als hoogleraar International Financial Accounting verbonden aan Maastricht University.